

Pripoved interniranja Hermana Janeža

Beg skozi rov v svobodo

Od 10. aprila 1942 nosi enota teritorialne obrambe Ljubljana-Siška ime narodnega heroja Franca Ravbarja-Viteza. Za dan enote je izbran datum, ko je uspelo skupini internirancev pobegniti iz italijanskega koncentracijskega taborišča v Gonarsu. To se je zgodilo 31. avgusta 1942, oziroma v noči s 30. na 31. avgust.

Rov in pobeg sta vtila komandi taborišča strah, ker je uvidela, da ne more z ničemer uničiti v internirancih revolucionarnega duha in hrepenenja po svobodi.

Tedaj sem bil v osmem letu starosti. 6. decembra 1942 sem pripotoval s transportom iz koncentracijskega taborišča na Rabu. Razmestili so nas v 6. barako, ki je bila druga sosedna 22. barake, iz katere je bil organiziran pobeg. Prva in najbližja sosedna je bila 21. baraka. Interniranci smo bili popolnoma izčrpani, živi okostnjaki, marsikateri ni bil sposoben stati na nogah. Zato nas je še bolj pretresal suh furlanski mraz. V zgodnjih popoldanskih urah, ko je sonce usmerilo svoje žarke v južne stene 6. in 22. barake, so želeli interniranci vsaj malo ogreti svoje premraženo telo, zato so se naslanjali na steno 6. barake ali sedeli ob njej na tleh. Enako so hoteli storiti tudi ob 22. baraki. Stražarji in karabinjerji so od 22. barake na najbolj grob način odgnali vsakogar. Če ni bilo drugače, je sledil udarec z jekleno palico. Okna in vrata vhoda v to barako so bila preprežena z bodečo žico in baraka je bila prazna. Že kmalu po prihodu v Gonars se je razširila po taborišču novica, da je nekim moškim iz te barake uspelo pobegniti iz taborišča skozi rov, ki so ga sami izkopali izpod barake čez prepevedani pas, pod taboriščno bodečo žico v koruzno njivo. Barako so Italijani ponovno napolnili zgodaj spomladi 1943. leta. Ne spominjam pa se, ali z novimi interniranci ali z interniranci, ki so imeli najhujše garje.

Fašisti so bili presenečeni nad neuklonljivostjo in nepokorščino internirancev, hkrati pa polni strahu, da še kdo ne pobegne, zato so še poostriili razmere v taborišču. Italijanski vojaki in karabinjerji so postali zelo strogi, včasih prav strupejni.

Sicer je bil strah neupravičen. Oktobra 1942. leta so začeli internirance iz taborišča BETA razseljevati v druga taborišča po Ita-

liji, v izpraznjene barake pa so prihajali v novembru in decembru transporti z Raba. Iz teh ljudi pa je izšlo kempovsko taborišče na Rabu vse življenjske moči. Bile pa so izključno ženske in otroci. Ti so se premikali po taborišču kot sence, skoraj brez volje do življenja.

Kako je prišlo v taborišču Gonars do ideje za pobeg in do kopanja rova ter kako je uspel pobeg delu izbrane skupine, imamo Slovenci dva zelo zanimiva dokumenta. To sta knjigi: Ivan Bratko, Teleskop in Jože Martičič, Beg iz Gonarsa.

Pobeg iz taborišča Gonars nam je ostal v neizbrisnem spominu. O njem smo govorili s spoštovanjem. Dajal nam je pogum, da bomo tudi mi še kdaj zunaj bodeče žice, da smo laže vzdržali okupatorjevo divjanje.

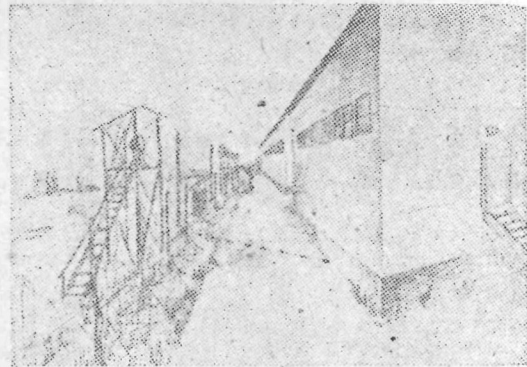
V koncentracijskem taborišču Gonars sta bili zelo aktivni in dobro organizirani KP in OF. Prav taboriščni komite KP je zadolžil komuniste, da poiščejo ali pa predlagajo način pobega iz Gonarsa. Predlagane so bile različne variante. Za najbolj uresničljivo se je pokazala varianta, da bi izpod 22. barake, ki je bila delno podkletena, izkopali rov, skozi katerega bi lahko pobegnili precejšnje število revolucionarnih kadrov. Ludvik Pangerc je zamisel povedal Francu Ravbarju-Vitezu, ta pa jo je posredoval taboriščnemu partijskemu komiteju. Le-ta se je z vso zagnanostjo vrgel na delo in začel raziskovati možnosti za tak podvig. Ko je ugotovil, da obstajajo vsi pogoji za izvedbo akcije, je sprejel naloge in zadolžil posameznike. Franc Ravbar-Vitez je bil v skupini odgovornih za vodje delovnih skupin. Poleg njega sta bila v tej skupini še Ludvik Pangerc in Janez Učakar.

Zadolžitve, ki jih je postavil taboriščni partijski komite, so izvajali uspešno. Franc Ravbar-Vitez in Janez Učakar, pripadnika ljubljanske VOS, sta bila zadolžena tudi za organizacijo in vodenje varnostno obveščevalne službe v taborišču. Posebno pozornost in zaščito so morali posvetiti dogajanju v neposredni bližini pograda, kjer so izdelali vhod pod barako.

Z akcijo so začeli 20. junija 1942. Med delom so premagovali nadčloveške fizične in psihične napore in premagali tudi marsikatero nepredvideno oviro. Delali so s primitiv-

nim orodjem, ki so si ga sami izdelali v tako težkih razmerah taboriščnega življenja v popolni tajnosti in ko do kakršnegakoli materiala skoraj ni bilo mogoče priti.

26. avgusta 1942 se je sestal partijske komite in sprejel sklep, da bodo določeni za pobeg zbežali iz taborišča Gonars nepreključno v noči od 30. na 31. avgust, kopanje rova, ne glede na njegovo dolžino, se ustavi 29. avgusta. Prebrali so tudi seznam ubežnikov, določenih za prvo skupino:

Pangerc Ludvik, Ravbar Franc-Vitez, Perc Mirko, Kraigher Boris-Janez, Učakar Janez, Ilovcar Janez, Bratko Ivan, Stih Bojan, Peternel Franc, Bežan Miro, Osredkar Milan, Učakar Nande, Martičič Jože, Kasum Tombrko, Prosen Janez, Škerlj Jože.

Od imenovane skupine je tedaj uspelo pobegniti osmim. Vsi posamezniki, ki so s svojim fizičnim delom pomagali pri »akciji rov« in vsi tisti, ki so imeli v rokah organizacijo izpeljave akcije, so resnični in pravi vzor junaka za svobodo. Naše mlade generacije se lahko zgledujejo pri njihovem dejanju in vztrajnosti, da človek spet zadihna v svobodi in se zanjo bori naprej.

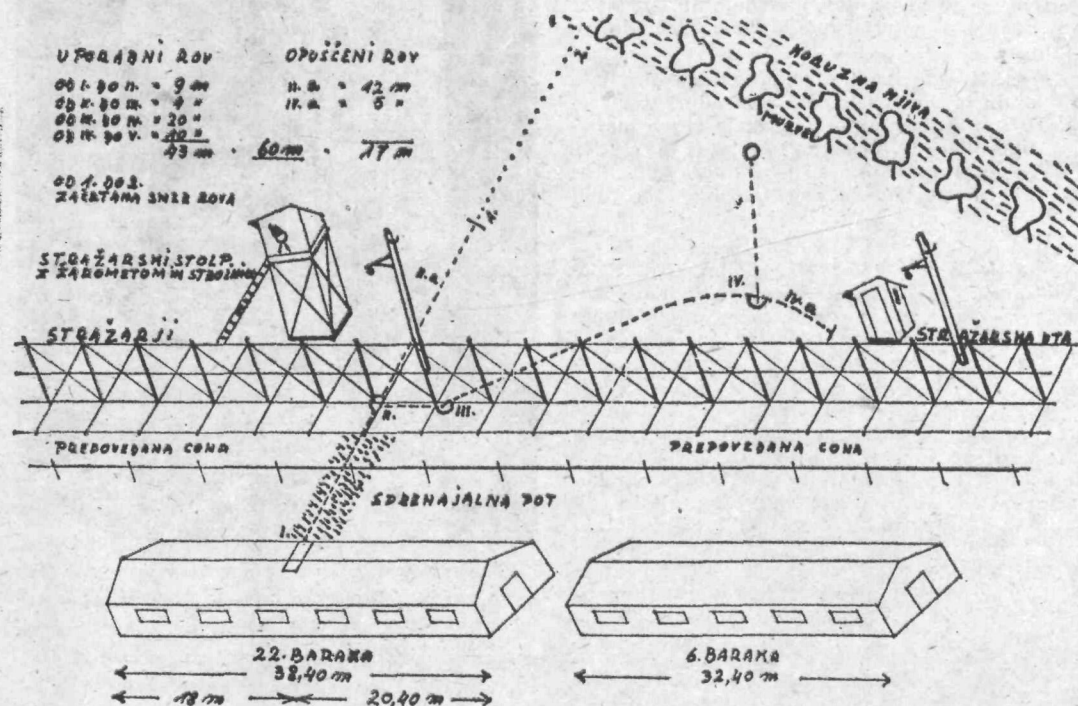
FRANC RAVBAR-VITEZ

Rodil se je 4. 3. 1913 v Vrhovljah pri Repentabru. Bil je delavec — železostrugar. Iz okupirane Primorske je odšel v Ljubljano in živel na Črnučah. Že od 1932. leta je bil zelo aktiven v delavskih društvih, zlasti pri »Svobodi« in »Vzajemnosti«. V teh letih je postal član SKOJ. Po skojevski konferenci 1936. l. je bil aretiran in nekaj časa zaprt. Ko so ga izpustili iz zapora, je ostal brez dela. Leta 1938 je postal član KP Slovenije in v glavnem delal v ilegalnem partijskem gibanju. Po razpadu Jugoslavije je v okolici Črnuč vodil priprave za oborožen upor proti italijanskemu okupatorju, a je moral kmalu v strogo ilegalo. Iz predanih članov in kandidatov KP Slovenije je sestavil bojne skupine varnostnikov, ki so si s svojimi dejanji pridobile velike zasluge pri razvijanju in učinkovitosti VOS.

Maja 1942 je po nalogu partije odšel na osvobojeno ozemlje. Na tej poti so ga Italijani aretirali in zaprli. Po krajšem času v zaporu so ga izgnali v Gonars. Tu je postal član taboriščnega partijskega komiteja KPS in bil med organizatorji in fizičnimi delavci pri kopanju rova. V noči s 30. na 31. avgust 1942 je v skupini osmih tovarišev pobegnil na svobodo, v Goriška brda, priključil se je primorskim partizanom in bil imenovan za politkomisarja 3. alpske operativne cone NOV in PO Slovenije. Po izdajstvu na Nemci 14. 1. 1943 v Srednji vasi pri Poljanah napadli bunker, v katerem je bil še z nekaterimi borci.

Ta bitka je bila za partizane že v začetku izgubljena. Ravbar je zmeraj govoril tovarišem, da je bil samo enkrat zaprt in da drugič niti za živo glavo tega ne bo dovolil. Legel je na bombo in jo aktiviral.

Herman Janež

Skica rova